

Д 13.20.623 И. Арабаев атындагы КМУнун, Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин жана Кыргыз билим берүү академиясынын алдындагы диссертациялык кеңештин эксперти педагогика илимдеринин доктору, доцент Акматов Кыялбектин “13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы” адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн берилген Акматова Чынара Асановнанын «Башталгыч класстардын «Адабий окуу» предметиндеги ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун методикасы» деген темадагы диссертациясына

КОРУТУНДУСУ

Эксперт изденүүчү Акматова Чынара Асановнанын педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн «Башталгыч класстардын «Адабий окуу» предметиндеги ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун методикасы» деген темадагы диссертациясын карап чыгып, төмөндөгүдөй чечимге келди:

1. Диссертациялык кеңешке диссертацияларды коргоого кабыл алуу укугу берилген адистикке иштин дал келиши. Сунуш кылынган кандидаттык диссертация диссертациялык кеңештин профилине туура келет. Иштин мазмуну “13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы” адистигинин паспортуна жооп берет жана негизги натыйжа иретинде орто мектептердин башталгыч классында “Адабий окуу” предметинде ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун методикалары иштелип чыккан.

2. Иштин максаты катары башталгыч класстарындагы «Адабий окуу» предметиндеги балдар ырларын компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун методикасын теориялык жактан негиздөө жана илимий жоболорду жана сунуштарды иштеп чыгуу, иштелип чыккан жыйынтыктардын натыйжалуулугун тажрыйба аркылуу текшерүү каралган. Изилдөөнүн алдына **төрт милдет** коюлган: 1. «Адабий окуу» предметинде балдар ырларын компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун азыркы замандагы максат-маанисин көрсөтүү. 2. Тема боюнча философиялык, адабият таануучулук жана педагогикалык-психологиялык методологиялык эмгектерди үйрөнүү; башталгыч класстарды балдар ырларын окуп-үйрөнүүнүн тарыхын жана аны окутуунун эволюциясын анализдөө; окуу программаларын, окуу китептерин, методикалык эмгектерди талдоо. 3. Балдар ырларын компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун жолдорун, ыкмаларын, каражаттарын иштеп чыгып,

мектеп практикасына сунуштоо. 4. Сунушталган методикалык ыкмалардын, жолдордун, каражаттардын эффективдүүлүгүн педагогикалык тажрыйба аркылуу текшерүү.

Изилдөөнүн объектиси – жалпы билим берүүчү орто мектептердин башталгыч класстарындагы (II-IV класстар) «Адабий окуу» предметин окутуу процесси. Изилдөөнүн объектиси жана предмети *изилдөөнүн максатына жана милдеттерине карата* туура аныкталган. Изилдөөнүн жүрүшүндө тийиштүү теориялык жана эмпирикалык, ошону менен бирге ырааттуу уюштурулган педагогикалык эксперимент методдору колдонулган. Топтолгон материал анализденген.

Диссертациянын темасы башталгыч класстарда “Адабий окуу” предметинде ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун методикасын иштеп чыгуу жаатында орун алып келе жаткан актуалдуу проблеманы изилдөөгө багытталган жана жетиштүү денгээлдеги прикладдык мааниге ээ. Ошондуктан тандалып алынган теманын актуалдуулугу, өз учурунда изилденип жатканы, педагогикалык теорияга жана практикага тийиштүү салымын кошоору шек санатпайт.

3. Илимий натыйжалар. Иште педагогика илиминин мындан ары өнүктүрүү менен байланышкан натыйжалар алынган. Алардын курамы төмөндөгүдөй:

3.1. Биринчи натыйжа адабий окуу курсунда балдар ырларын окутуунун кыска тарыхына экскурс жасалып, алар анализдөө, **экинчи натыйжа**, балдар ырларын башталгыч мектепте окутуунун учурдагы абалы ар тараптуу талдоого алуу; **үчүнчү натыйжа**, тема боюнча окуучулардын билими, компетенттүүлүктөрү, окурмандык кызыгуулары иликтөө, **төртүнчү натыйжа**, балдар ырларын окутуу боюнча мектеп практикасындагы башкы кемчилдиктер үйрөнүлгөн жана аларды жоюунун бир катар жолдорун сунуштоо көрсөтүлөт. Жогоруда келтирилген натыйжалардын илимий жаңылыгы жетиштүү деп баалоого татыктуу.

3.2. Илимий натыйжалардын ишенимдүүлүгү олуттуу теориялык жоболорго таянуу, 308 илимий булактарды анализдөө, аныктоочу жана калыптандыруучу педагогикалык эксперименттерде алынган эмпирикалык материалдарды жалпылоо жана жыйынтыктоо ыкмаларын колдонуу менен бекемделет.

3.3. Иштин белгилүү денгээлде теориялык мааниси бар, анткени окуучулардын компетенттүүлүктөрүн калыптандыруунун илимий-методикалык негиздерин аныктоо тийиштүү илимий-педагогикалык көз карашты калыптандырууга салым кошот.

3.4. Квалификациялык белгилерге туура келиши. Диссертациядагы материалдар башталгыч класстын окуучуларынын адабий окуу сабагындагы компетенттүүлүктөрүн калыптандыруу методикасын аныктоого багытталган, ээ. Диссертациялык жумуш жогорку билим берүү уюмунун тематикалык планынын алкагында аткарылган жана анын жыйынтыктары билим берүү тармагынын масштабында кеңири колдонууга татыктуу.

4. Алынган натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү.
Ч.Акматованын диссертациясында алынган илимий натыйжалар башталгыч класстын окуучуларынын адабий окуудагы компетенттүүлүктөрүн калыптандыруунун илимий-методикалык негиздерин аныктайт.

Илимий изилдөөлөрдүн негизинде тиешелүү макалалар жарыяланган. Патент алуу, методикалык сунуштарды иштеп чыгуу, тийиштүү акты менен ишке киргизүү фактыларын бышыктаган материалдар көрсөтүлгөн эмес.

Алынган натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү жетиштүү, аларды жалпы жогорку окуу жайларда, мугалимдерди даярдоо, квалификациясын жогорулатууда кеңири колдонсо болот деп эсептейм.

5. Авторефераттын диссертациянын мазмунуна дал келиши.

Автореферат диссертациянын мазмунуна дал келет, жобого ылайык иштелген.

6. Мүчүлүштүктөр:

- Диссертацияда пайдаланылган адабияттардын тизмеси өтө көп, айрымдары иште колдонулбаса да тизмеге киргизилген, кыскартып ишке тиешеси барларды, колдонулгандарды гана калтыруу зарыл;

- Диссертациядагы главалары Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Жогорку аттестациялык комиссиянын жобосуна ылайык болушу керек эле. Иште бул ырааттуулук сакталган эмес. 1-глава: теманын илимий-теориялык жагы, методологиясы, изилдениш тарыхы, азыркы абалы. 2-глава: изилдөөнүн материалдары жана методдору, 3-глава: методикасы, өзүнүн методикалык сунуштары чагылдырылышы зарыл болуш керек эле. Ишти жобонун ушул талаптарына келтирүү керек.

- Ишин орфографиялык, пунктуациялык, стилистикалык сабаттуулугун жакшылап карап, жасалгасын ЖАКтын талабына ылайыкташтыруу зарыл.

7. Сунуштар: Жогоруда белгилеген мүчүлүштүктү жоюну сунуштайм. Расмий оппонент катары төсөндөгүлөрдү сунуштайм:

1. *Акматов Кыялбек Камытович*, педагогика илимдеринин доктору, доцент, “Маариф” билим берүү комплексинин директору.

Илимий эмгектери:

- 1) Мектепте акын-жазуучулардын өмүр баянын чыгармалары менен биримдикте окутуу. Монография. – Б.: 2018. – 316 б.;
- 2) Кыргыз адабиятындагы мугалимдин образы жана аны мектепте окутуу. Монография (Т.Жусупова менен авторлош). – Б.: 2019. – 200 б.;
- 3) Мугалимдин устаттыгы жана окутуунун жаңы технологиялары (А.Муратов менен авторлош). – Б.: 2021. – 416 б.;
- 4) Айтматовду мектепте окутуу. 1-китеп. (А.Муратов менен авторлош). – Б.: 2017. – 304 б.;
- 5) Айтматовду мектепте окутуу. 2-китеп. (А.Муратов менен авторлош). – Б.: 2017. – 276 б.;

2. Каранова Толгонай Нурбаевна, педагогика илимдеринин кандидаты Баткен мамлекеттик университетинин Кызыл-Кыя гуманитардык педагогикалык институтунун гуманитардык факультетинин «Кыргыз тили жана тарых» кафедрасынын доценти.

Илимий эмгектери:

- 1) Т.Н.Каранова М.К.Мадумарова Манас таануу предметин интеграциялап окутуунун типтери. ISSN 1694-7452 Ош МУнун жарчысы, №3, 2014. -38-42;
- 2) Т.Н.Каранова Элдик балдар чыгармалары аркылуу окуучуларды Ата Журтун сүйүүгө тарбиялоо ISSN 1694-7681 Известия Вузов Кыргызстана, №5, Б, -2018.- С. 208-210;
- 3) Азизова Н.С., Т.Н.Каранова Естественно научная компетентность как основа формирования картины мира школьника Санкт-Петербургский образовательный вестник. -2018. №7-8 (23-24). Стр. 37-44;
- 4) Т.Н.Каранова ЖОЖдордун педагогикалык факультеттеринде балдар фольклору аркылуу студенттерди окуучуларга атуулдук тарбия берүүгө үйрөтүү жолдору. (методикалык колдонмо). УДК 37.0 ББК 74.00 ISBN978-9967-29-128-7 Б.: “Улуу Тоолор”, 2018.-134 б.;
- 5) А.Ж.Муратов К.К.Акматов Т.Н.Каранова Дүйнөлүк адабият (колледждин студенттери үчүн хрестоматия окуу китеби)УДК 82/82/.0 ББК 83.3(0) Д 86 Д 4603020200-19 ISSN 978-9967- 9183-4-4 КР Министр.грифи менен. Б.: «Глобал принт», 2019. -328 б.

Жетектөөчү мекеме катары Жалал-Абад мамлекеттик университетинин башталгыч билим берүүнүн теориясы жана методикасы, педагогика жана психология, кыргыз адабияты кафедралары.

8. Кабыл алуу боюнча сунуштама. Төмөндөгү мүчүлүштүктөрдү оңдогондон кийин гана диссертация кабыл алууга жана алдын ала коргоого болот деп эсептейм.

9. Бүтүм. Акматова Чынара Асановнанын «Башталгыч класстардын «Адабий окуу» предметиндеги ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун методикасы» аттуу «13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы» адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясы өз алдынча аткарылган илимий-квалификациялык иш катары эсептөөгө жарайт жана жаңы илимий натыйжаларды камтыйт. Изденүүчүнүн жеке салымы, ага таандык идея жана эксперименталдык ырастоо негизинен жетиштүү деңгээлде иштелип чыккан жана педагогика илимдеринин кандидаты илимий даражасын изденип алууга татыктуу.

10. Диссертациялык кеңештин эксперти сунуш кылган документтерди карап чыгып И. Арабаев атындагы КМУнун, Ж. Баласагын атындагы КУУнун жана Кыргыз билим берүү академиясына караштуу Д 13.20.623 диссертациялык кеңешине 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн Акматова Чынара Асановнанын «Башталгыч класстардын «Адабий окуу» предметиндеги ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун методикасы» деген темадагы диссертацияны кабыл алууну сунуш кылат.

Педагогика илимдеринин доктору, доцент,
“Кыргызстан Маариф” коомдук фондунун
директорунун академиялык маселелер боюнча
орун басары, “Маариф” Билим берүү комплексинин
академиялык маселелер боюнча директору

К. Акматов

К. Акматовдун койгон кол белгисин тастыктайм.

“Кыргызстан Маариф” коомдук фондунун директору

Хусно Бирджан

*Дата жасалганын
засылганын 6 ас.
13.20.623
11.02.21
15.02.21*

Ор. Окуурбаева

Кыргыз Республикасынын Билим, Маданият жана Туризм Министрлигинин
И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин
И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин
И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин

5

КОЛ ТАМГАСЫН ТАСТЫКТАЙМЫН
ПОДПИСЬ ЗАКРЕПЛЯЮ

И.Арабаев атындагы кыргыз мамлекеттик университетине, Ж.Баласагын атындагы кыргыз улуттук университетине жана Кыргыз билим берүү академиясына караштуу Д 13.20.623 диссертациялык кеңештин эксперти А.Ж.Муратовдун 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы жана методикасы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн берилген изденүүчү Акматова Чынара Асановнанын «Башталгыч класстардын «Адабий окуу» предметиндеги ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун методикасы» деген темадагы диссертациясына

ЭКСПЕРТТИК КОРУТУНДУСУ

Эксперт педагогика илимдеринин доктору, профессор Муратов Абдыкерим Жаркынбаевич изденүүчү Акматова Чынара Асановнанын «Башталгыч класстардын «Адабий окуу» предметиндеги ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун методикасы» деген темадагы диссертациясын карап чыгып, төмөндөгүдөй чечимге келди:

1. Диссертациялык кеңешке диссертацияларды коргоого кабыл алуу укугу берилген адистикке иштин дал келиши.

Сунуш кылынган кандидаттык диссертация диссертациялык кеңештин профилине туура келет.

Иште адистигинин паспортуна (13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы жана методикасы) толугу менен жооп берүүчү азыркы билим берүү уюмдарынын башталгыч класстарынын «Адабий окуу» курсунда сунуш кылынган ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутуу проблемасы боюнча изилдөө жүргүзүлөт.

2. Иштин максаты катары башталгыч класстарындагы «Адабий окуу» предметиндеги балдар ырларын компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун методикасын теориялык жактан негиздөө жана илимий жоболорду жана сунуштарды иштеп чыгуу, иштелип чыккан жыйынтыктардын натыйжалуулугун тажрыйба аркылуу текшерүү проблемасы алынган.

Коюлган максат диссертацияда төмөндөгү милдеттерди аткаруу менен чечилген:

1. «Адабий окуу» предметинде балдар ырларын компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун азыркы замандагы максат-маанисин көрсөтүү.

2. Тема боюнча философиялык, адабият таануучулук жана педагогикалык-психологиялык методологиялык эмгектерди үйрөнүү; башталгыч класстарды балдар ырларын окуп-үйрөнүүнүн тарыхын жана аны окутуунун эволюциясын анализдөө; окуу программаларын, окуу китептерин, методикалык эмгектерди талдоо.

3. Балдар ырларын компетенттүүлүккө негизден окутуунун жолдорун, ыкмаларын, каражаттарын иштеп чыгып, мектеп практикасына сунуштоо.

4. Сунушталган методикалык ыкмалардын, жолдордун, каражаттардын эффективдүүлүгүн педагогикалык тажрыйба аркылуу текшерүү.

Коюлган милдеттерди ишке ашыруу үчүн изденүүчү диссертациясында илимий булактарды изилдөө, аңгемелешүү, окуучулардын жазуу жумуштарын анализдөө, окуучулардын чыгармаларын талдоо, анкеттоо, байкоо, тажрыйбаларды талдоо жана жыйынтыктоо, моделдештирүү ж.б. методдорду колдонгон.

Диссертациянын изилдөө объектине жана предмети диссертациясынын максат жана милдеттерине ылайык келет.

Изилдөө методдору диссертациянын милдеттерине жараша туура тандалган.

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу. Азыркы мезгилде кыргыз адабиятын үйрөтүү процессинде балдар ырларын компетенттүүлүккө негизделип окутулбагандагы, алардын окуу программаларында, окуу китептеринде берилиши талдоого алынбагандыгы, балдар ырларынын билим берүүчүлүк, өнүктүрүүчүлүк, тарбиялоочулук функциялары атайын максатта азыркы демократиянын жана инновациялык окутуунун талаптарына ылайык терең жана ар тараптуу, максаттуу иликтенбегендиги жана айрым мугалимдердин жана методисттердин алдыңкы тажрыйбаларынын учурдагы мектеп практикасында колдонулбай жатышы, аларды пайдалануунун илимий концепцияларынын иштелбегендиги менен байланышат. Изденүүчү мына ушул актуалдуу проблеманы иштеп чыккан.

Диссертацияда коюлган милдеттерди чечүү үчүн методологиялык таянычтар туура тандалган, окуу китептериндеги ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун технологиялары иштелип чыккан. Жогоруда айтылгандардын негизинде изденүүчү тарабынан жүргүзүлгөн илимий изилдөө абдан актуалдуу жана башталгыч класстардын мугалимдери үчүн керектүү методикалык эмгек деп баалоого болот.

3. Илимий натыйжалар.

3.1. Иштеги илимий негизделген жаңы теориялык натыйжалар төмөнкүлөр менен байланышат:

- адабий окуу курсунда балдар ырларын окутуунун кыска тарыхына экскурс жасалып, алар анализдеген;
- балдар ырларын башталгыч мектепте окутуунун учурдагы абалы ар тараптуу талдоого алынган;
- тема боюнча окуучулардын билими, компетенттүүлүктөрү, окурмандык кызыгуулары иликтенген;

•балдар ырларын окутуу боюнча мектеп практикасындагы башкы кемчилдиктер үйрөнүлгөн жана аларды жоюунун бир катар жолдору сунушталган;

•балдар ырларын инновациялык технологияларга таянып компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун ийкемдүү усулдары, жолдору жана каражаттары иштелген;

•иштеп чыккан методикалык сунуштары жана ыкмалары педагогикалык сынактан өткөрүлгөн жана анын натыйжалары иште чагылдырылган.

3.2. Алынган натыйжалардын азыркы илим чегинде илимий жаңылыгы төмөнкүлөр менен байланышат: балдар ырларын 2-4-класстарда компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун илимий-методикалык системасы жана педагогикалык шарттары иштелип чыгып, ырааттуулукка салынган, диссертант сунуш кылган методикалык ыкмалар заманбап технологияларга ылайык талдоого алынган, балдар ырларынын азыркы окуучуларды тарбиялоочу, билимдерин көтөрүүчү мүмкүнчүлүктөрү, алардын этнопедагогикалык мааниси белгиленген, окуу программалары, окуу китептери, методикалык колдонмолор талдоого алынуу менен аларды өркүндөтүүнүн жолдору сунушталган. Диссертант тарабынан эмгекте методологиялык таянычтарга негизденүү менен философиядагы, педагогикадагы, адабияттаануудагы «балдар ырлары», «компетенттүүлүк», «компетенттүүлүккө негиздеп окутуу» түшүнүктөрүнүн теориялык аныктамалары текшерилген; «балдар ырларын компетенттүүлүккө негиздеп окутуу» проблемасынын азыркы учурдагы статусу аныкталган; кыргыз педагогикасында алгачкы жолу балдар ырларын компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун мүмкүнчүлүктөрү, учурдагы педагогикалык шарттары жана технологиялары табылган.

3.3.Илимий натыйжалардын ишенимдүүлүгүн негиздөө: балдары ырларын башталгыч класстарда компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун методдору, принциптери, технологиялары педагогикалык тажрыйбалар аркылуу текшерилип, практикага сунушталган.

3.4. Иштин теориялык мааниси жогору, анда диссертант теориялык жоболорун илимий-практикалык негизде сунуштайт.

3.5. Диссертациялык иш анын квалификациялык белгилерине негизинин туура келет.

4. Алынган натыйжалардын практикалык маанилүүлүгү (тармак, өлкө, дүйнө үчүн)

Кандидаттык диссертацияда алынган илимий натыйжалар төмөнкүлөрдө ишке ашырылган: жогорку окуу жайларынын педагогикалык факультеттеринде жана орто педагогикалык окуу жайларында болочок

мугалимдерди даярдоонун мазмунун жана методикасын өркүндөтүүгө салым кошот; «Адабий окуу» предметинде балдар ырларын компетентүүлүккө негиздеп окутуу боюнча сунуштар мугалимдеринин сабагын, балдар акындардын чыгармачылыгын өркүндөтүүгө көмөк көрсөтөт; окуу программаларын, окуу китептерин, методикалык колдонмолорду жакшыртууда жардам берет; тема боюнча макалалар даярдалып, мугалимдер үчүн методикалык кеңештер, сунуштар иштелип чыккан.

5. Автореферат диссертациянын мазмунуна, анда коюлган изилдөөнүн максат жана милдеттерине негизинен дал келет.

6. Айрым мүчөлүштүктөр:

1. Кыргыз Республикасынын Президентине караштуу Жогорку аттестациялык комиссиянын жобосуна ылайык главалар төмөнкү мазмунда болушу керек эле: 1-глава: теманын илимий-теориялык жагы, б.а., методологиясы, изилдениш тарыхы, азыркы абалы. 2-глава: изилдөөнүн материалдары жана методдору болушу керек. 3-глава: методикасы, өзүнүн методикалык сунуштары чагылдырылышы зарыл болчу. Ишти жобонун ушул талаптарына келтирүү керек.

2. «Изилдөөнүн жыйынтыктары төмөндөгү илимий-методикалык макалаларда чагылдырылды» деген авторефераттын бөлүмү өтө туура эмес, стандарттагы талаптарды сактабай толтурулган.

3. Диссертациянын илимий стилин дагы күчөтүү керек.

4. Диссертацияда да, авторефератта да орфографиялык, стилистикалык мүчүлүштүктөр кездешет.

7. Сунуштар: Диссертациянын негизинде автор мугалимдер үчүн методикалык колдонмо жазса пайдалуу эмгек болор эле.

8. Сунуштамалар: Эксперттик комиссиянын мүчөсү катары расмий оппоненттикке төмөнкү адистерди сунуш кыламын:

1. *Акматов Кыялбек Камытович*, педагогика илимдеринин доктору, доцент, “Маариф” билим берүү комплексинин директору.

Илимий эмгектери:

1) Мектепте акын-жазуучулардын өмүр баянын чыгармалары менен биримдикте окутуу. Монография. – Б.: 2018. – 316 б.;

2) Кыргыз адабиятындагы мугалимдин образы жана аны мектепте окутуу. Монография (Т.Жусупова менен авторлош). – Б.: 2019. – 200 б.;

3) Мугалимдин устаттыгы жана окутуунун жаңы технологиялары (А.Муратов менен авторлош). – Б.: 2021. – 416 б.;

4) Айтматовду мектепте окутуу. 1-китеп. (А.Муратов менен авторлош). – Б.: 2017. – 304 б.;

5) Айтматовду мектепте окутуу. 2-китеп. (А.Муратов менен атворлош). – Б.: 2017. – 276 б.;

2. **Каранова Толгонай Нурбаевна**, педагогика илимдеринин кандидаты Баткен мамлекеттик университетинин Кызыл-Кыя гуманитардык педагогикалык институтунун гуманитардык факультетинин «Кыргыз тили жана тарых» кафедрасынын доценти.

Илимий эмгектери:

1) Т.Н.Каранова М.К.Мадумарова Манас таануу предметин интеграциялап окутуунун типтери. ISSN 1694-7452 Ош МУнун жарчысы, №3, 2014. -38-42;

2) Т.Н.Каранова Элдик балдар чыгармалары аркылуу окуучуларды Ата Журтун сүйүүгө тарбиялоо ISSN 1694-7681 Известия Вузов Кыргызстана, №5, Б, -2018.- С. 208-210;

3) Азизова Н.С., Т.Н.Каранова Естественно научная компетентность как основа формирования картины мира школьника Санкт-Петербургский образовательный вестник. -2018. №7-8 (23-24). Стр. 37-44;

4) Т.Н.Каранова ЖОЖдордун педагогикалык факультеттеринде балдар фольклору аркылуу студенттерди окуучуларга атуулдук тарбия берүүгө үйрөтүү жолдору. (методикалык колдонмо). УДК 37.0 ББК 74.00 ISBN978-9967-29-128-7 Б.: “Улуу Тоолор”, 2018.-134 б.;

5) А.Ж.Муратов К.К.Акматов Т.Н.Каранова Дүйнөлүк адабият (колледждин студенттери үчүн хрестоматия окуу китеби)УДК 82/82/.0 ББК 83.3(0) Д 86 Д 4603020200-19 ISSN 978-9967- 9183-4-4 КР Министр.грифи менен. Б.: «Глобал принт», 2019. -328 б

Жетектоочү илимий мекеме катары Жалал-Абад мамлекеттик университетинин башталгыч билим берүүнүн теориясы жана методикасы, педагогика жана психология, кыргыз адабияты кафедралары.

9. **Корутунду:** Акматова Чынара Асановнанын «Башталгыч класстардын «Адабий окуу» предметиндеги ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун методикасы» деген темадагы диссертациясы өз алдынча аткарылган иш жана анын эмгегин азыркы учур үчүн актуалдуу деп баалоого болот.

10. **Диссертациялык кеңештин эксперти катары мен, А.Ж.Муратов,** сунуш кылынган диссертацияны жана анын авторефератын карап чыгып, И.Арабаев атындагы кыргыз мамлекеттик университетине, Ж.Баласагын атындагы кыргыз улуттук университетине жана Кыргыз билим берүү академиясына караштуу Д 13.20.623 диссертациялык кеңешине 13.00.02 – окутуунун жана тарбиялоонун теориясы жана методикасы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу

үчүн Акматова Чынара Асановнанын «Башталгыч класстардын «Адабий окуу» предметиндеги ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун методикасы» деген аталыштагы диссертациясын коргоо үчүн кабыл алууну сунуш кыламын.

Амур

Эксперт

Абдыкерим МУРАТОВ,

педагогика илимдеринин доктору, профессор, И.Арабаев атындагы
КМУнун педагогика кафедрасынын профессору

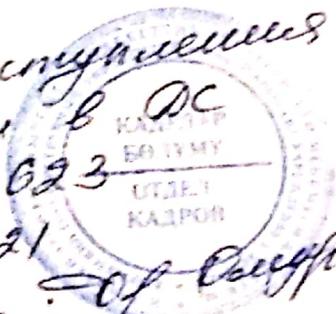

И. АРАБАЕВ атындагы КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ
И. АРАБАЕВ атындагы КИРГЫЗСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ им. И. АРАБАЕВА

КОП ТАМГАСЫН ТАСТЫКТАЙМЫН
ПОДПИСЬ ЗАВЕРЯЮ

[Signature]

*Дата поступления
заключении
13.20.023
15.11.2021
У. шпр. : О. С. Суффьянов Д.К.*

И. АРАБАЕВ атындагы КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ
И. АРАБАЕВ атындагы КИРГЫЗСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ им. И. АРАБАЕВА

КОП ТАМГАСЫН ТАСТЫКТАЙМЫН
ПОДПИСЬ ЗАВЕРЯЮ

[Signature]

Издениүүчү Акматова Чышара Асановнанын 13.00.02 – окутуу жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) адистиги боюнча “Башталгыч класстардын “Адабий окуу” предметиндеги ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун методикасы” деген темадагы кандидаттык диссертациялык иши боюнча И.Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин, Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин жана Кыргыз билим берүү академиясынын алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын изденип алуу боюнча уюштурулган Д 13.20 - 623 диссертациялык кеңешинин эксперттик комиссиясынын мүчөсү – педагогика илимдеринин доктору, доцент Үкүева Бушарипа Кожояровнанын чыгарган

БҮТҮМҮ

Изилдөө – актуалдуу. Анын актуалдуулугу башталгыч билим берүү багытындагы предметтерди, анын ичинен “Адабий окуу” предметиндеги ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутууну, камтыгандыгы. Учурда дүйнөлүк билим берүү системасында өзгөрүүлөр жүрүп жатат. Ааламдашуу доорунда мындай өзгөрүүлөрдөн биздин билим берүү системабыз да четте калган жок. Билим берүү менен тарбиялоодо ал жаңылыктарды колдонууга максаттуу иш-аракеттер жүрүп жатат. Ошонун бир далили – мектептеги окутуу менен тарбиялоону компетенттүүлүктү жетекчиликке алуу менен жүргүзүүнүн колго алынышы. Предметтерди компетенттүүлүккө негиздеп окутуу багытында тигил же бул предметтерди, мисалы, кыргыз адабиятын, компетенттүүлүккө негиздеп окутуу боюнча илимий изилдөөлөр жүргүзүлүп, методикалык колдонмолор жарыкка чыгарылган.

Ушул өңүткөн алганда, башталгыч класстарда “Адабий окуу” предметиндеги ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун иликтениши илимий жагынан болсун, мейли практикалык жагынан болсун маанилүү да, зарыл да, керек да. Бул изилдөөнүн дагы бир маанилүү жагы башталгыч класстардан баштап “Адабий окуу” предметиндеги ырларды үйрөнүү аркылуу балдар кыргыз тилинин байлыгын өздөштүрүшөт, кеп маданиятына (сүйлөө жана жазуу) көнүгүшөт, ойлонууга, өз алдынча ой жүгүртүүгө, кыялдануу көндүмдөрүнө ээ болушат.

Негизгиси, диссертант бул багытта, “Адабий окуу” предметиндеги ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутуу проблемасына алгачкы болуп жүз бургандыгы.

Изилдөөнүн объектиси, предмети, максат-милдеттери жана божомолу так аныкталган. Изилдөөнүн илимий жаңылыгы менен теориялык баалуулугу жана изилдөөнүн практикалык маанилүүлүгү жөнүндөгү ойлору да – ынанымдуу..

Изилдөөгө алып чыгылган жоболор диссертацияда жеткиликтүү далилденген, изденүүчүнүн жеке салымы жөнүндөгү ойлору да далилдүү чагылдырылган.

Диссертация изилдөө жөнүндөгү маалыматтан жана үч баптан турат. Биринчи бап “Адабий окуу” предметиндеги ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун теориялык-методикалык проблемалары жана изилдениш тарыхы” деп аталып, ичине: “Илимий изилдөөнүн материалдары”, “Илимий изилдөөнүн теориялык жана практикалык методдору”, “Адабий окуу” предметинде ырларды окутуунун жана анын изилдениш тарыхы” деген үч параграфты камтыйт.

“Илимий изилдөөнүн материалдары” деген биринчи параграфта КРнын Билим берүү министрлигинин окуу планы, министрлик сунуштаган “Адабий окуу” китептериндеги сунушталган ырлар,, алардын билим берүүчүлүк жана тарбиялык маани-маңызы, бул ырларды үйрөнүүдөгү компетенттүүлүктөргө көнүктүрүүнүн этаптары, ырларды тандап алуунун чен-өлчөмдөрү жана 2-класстан 4-класка чейинки окуу китептерин талдоого алган.

“Илимий изилдөөнүн теориялык жана практикалык методдору” деген 2-параграфта изилдөөнүн теориялык жана практикалык методдоруна токтолгон, мында теориялык, эмпирикалык жана эксперименталдык методдорду колдонуу ык-жолдорун ачып берген. Бул параграфтагы өзгөчө маани берүүчү маселе: окуучулардын жазуу жумуштарын талдоо, окуучулардын чыгармачыл жумуштарын баалоо жөнүндөгү ой-сунуштары. Ошондой эле бул параграфта анкета жүргүзүү, байкоо, алдыңкы тажрыйбаларды топтоо, жыйынтыктоо, моделдештирүү методдору тууралуу далилдүү сөз кылынган.

“Адабий окуу” предметинде ырларды окутуунун жана анын изилдениш тарыхы” деген үчүнчү параграфта балдар ырлары, алардын бөлүнүштөрү, балдар ырларынын окуу программалары менен окуу китептеринен орун алышы, балдар адабиятын негиздеген акын-жазуучулар жана алардын тематикалары жөнүндө, ошондой эле балдар ырларын окутуу боюнча изилдеген илимпоздор, алардын методикалык эмгектерине да саресеп салып, талдоого алган.

Биринчи бап боюнча жыйынтык чыгарган.

Экинчи бап “Адабий окуу” предметиндеги ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун учурдагы проблемалары” деп аталып, “Азыркы учурдагы “Адабий окуу” предметинде ырларды окутуунун максаты, милдеттери жана негизги парадигмалары”, Адабий окуу” предметинде ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун методологиялык негиздери” жана “Компетенттүүлүккө негиздеп окутуу түшүнүгүнүн теориялык жана практикалык проблемалары” деген үч параграфтан турат. Азыркы учурдагы “Адабий окуу” предметинде ырларды окутуунун максаты, милдеттери жана негизги парадигмалары” деген биринчи параграфта окутуудагы азыркы заманбап технологиялык каражаттардын (компьютер, ноутбук, нетбук, планшет, электрондук кат куржун, скайб, ватсап, теле, кинофильмдер, ОК, ДВД, МТВ, КТВ, интернет, кол телефон д.у.с.) кириши билим берүүнүн каражаттары катары гана эмес, мазмунуна да тасирин тийгизип жаткандыгына токтолуп, анын позитив жана негатив жактарын да талдоого алган. Ошондой эле мында окуучулардын чыгармаларды окубай калышы, анын себептери жөнүндө илимпоздордун ойлорун жана жеке өзүнүн көз карашын да чагылдырган. Мектеп турмушуна да кайрылып, мугалимдердин ой-пикирлерине орун берген. Айрым ырларды (А.Үсөнбаев “Комузум”, “Т.Үмөталиев “Нооруз”, Ж.Исабаева “Соң-Көл жайлоосунда”, “Күн менен торгой”, Д.Жамансартованын “Азаматсың жылкычы””) окутуунун жол-жобосу менен тарбиялык таасирине да токтолгон.

“Адабий окуу” предметинде ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун методологиялык негиздери” деген экинчи параграфта методология, анын илимий изилдөөдөгү ролу, методдор жөнүндө ынанымдуу аныктамалар берген. Мында классик окумуштуулардын ойлорун далилге тарткан.

Методологиялык негиз катары философтордун (В.Ф.Асмус, Н.А.Бердяев, И.В.Кичев, С.Ф.Анисимов, А.Салиев, Т.Аскарров), улуу педагогдордун (Я.А.Коменский, И.Г.Песталоцци, К.Д.Ушинский, Л.Н.Толстой), психологдордун (В.Г.Ананьев, Л.И.Божович, Л.С.Выготский, А.Н.Леонтьев, С.Л.Рубинштейн, Д.Б.Эльконин), дидакт жана методист окумуштуулардын (Ю.К.Бабанский, И.Я.Лернер, М.И.Махмутов, Г.К.Селевко, В.П.Беспалько, В.К.Дьяченко, В.В.Голубков, М.А.Рыбникова, А.С.Айзерман, В.Н.Ильин), адабият таануучулардын

(Г.Л.Абрамович, М.И.Тимофеев, Н.А.Гуляев, В.М.Жирмунский, В.В.Томашевский) эмгектерин пайдаланган.

Ошондой эле бул багыттагы методикалык эмгектер, алардын учурдагы билим берүүдөгү орду жана маанисине токтолгон.

“Компетенттүүлүккө негиздеп окутуу түшүнүгүнүн теориялык жана практикалык проблемалары” деген үчүнчү параграфта компетенттүүлүк, анын билим берүү тармагына кириши, аны негиздеген чет элдик жана орус окумуштуулары жөнүндөгү маалымат берилген. “Компетенттүүлүк” терминин маани-маңызын орус тилчи окумуштуулары С.И.Ожеговдун, К.К.Юдахиндин, Д.И.Ушаковдун сөздүктөрүнө таянуу менен чечмелеген. Компетенттүүлүктү чет элдик окумуштуулар билим берүүгө кийирсе да, бул багытта орус окумуштуулары М.Н.Скаткин, И.Я.Лернер, В.В.Краевский, Г.П.Шедровский, В.В.Давыдовдор эмгектенип келишкенин белгилеген. “Башталгыч класстардагы кыргыз тили жана окуу боюнча предметтик стандартты” жетекчиликке алуу менен ырларды компетенттүүлүккө үйрөтүүнү конкреттүү мисалдар аркылуу иштеп чыккан. Ошондой эле “Кыргыз Республикасында жалпы орто билимдин мамлекеттик билим берүү стандартына” да таянган.

Аягында экинчи бап боюнча корутунду чыгарган.

Үчүнчү бап “Адабий окуу” предметинде ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутууну уюштуруунун жана аны өткөрүүнүн методикасы” деп аталып, бул бап «Адабий окуу» предметиндеги ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутууну уюштуруунун жана аны өткөрүүнүн методикасы”, «Адабий окуу» предмети аркылуу башталгыч класс окуучуларынын окуу компетенттүүлүктөрүн калыптандыруу”, «Адабий окуу» предметин окутууда элдик педагогиканын негизинде окуучулардын толеранттуулук жана этномаданий компетенттүүлүктөрүн калыптандыруунун ыкмалары менен жолдору”, жана “Педагогикалык эксперименттин уюштурулушу, жүрүшү жана жыйынтыктары” деген төрт параграфтан турат.

“Адабий окуу” предметинде ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутууну уюштуруу жана аны өткөрүүнүн методикасы” деген биринчи параграфта методика илими, анын негизги дидактикалык принциптери учурдагы жаңы адабияттарга таянылуу менен иштелип чыгылган. Учурдагы методиканын алдында турган милдеттер жөнүндө да ишенимдүү сөз кылынган. Ошондой эле адабий билим берүүдөгү методдорго, андагы мугалим менен окуучунун иш-аракеттерине да токтолгон. Заманбап технологияларга да мүнөздөмө берген. Жогорку жана башталгыч класстарда

аталган методдор менен технологияларды колдонуунун өзгөчөлүктөрүн ынанымдуу фактылар аркылуу чагылдырган. Бул класстагы ырларды аталган методдор жана технологияларды колдонуп окутууну конкрет чыгармалардын негизинде иштеп чыккан.

«Адабий окуу» предмети аркылуу башталгыч класс окуучуларынын окуу компетенттүүлүктөрүн калыптандыруу» деген экинчи бапта окуучулардын даярдык деңгээлине жана компетенттүүлүктөрүнө коюлуучу базалык талаптарды дүйнөлүк тажрыйбада колдонулуп келинген окуу көндүмдөрүн жетекчиликке алган. Ал көндүмдөр: а) фонеманы кабыл алуу; б) тамгаларды үйрөнүү; в) шар окуу, сөз байлыгы, окуп түшүнүү экендигин белгилеген. Ошондой эле бул көндүм-компетенттүүлүктөрдү калыптандыруунун жолдорун конкрет ырларды окутуу мисалында иштеп чыккан.

«Адабий окуу» предметин окутууда элдик педагогиканын негизинде окуучулардын толеранттуулук жана этномаданий компетенттүүлүктөрүн калыптандыруунун ыкмалары менен жолдору» деген үчүнчү бапта элдик педагогика, анын маани-маңызы, жашообуздагы орду, билим, тарбия берүүдөгү ролу жөнүндө, элдик педагогикадагы толеранттуулук, бул сапатты окуучуларда калыптандыруунун ык-жолдору жөнүндө конкрет ырлардын негизинде иштеп чыгып, сунуштаган. Ошондой эле бул бапта окуучуларда этномаданий компетенттүүлүктөрдү калыптандыруу жолдорун конкреттүү чыгармалардын мисалында иштеп чыккан.

«Педагогикалык эксперименттин уюштурулушу, жүрүшү жана жыйынтыктары» деген параграфта диссертациянын үстүндө иштөөнүн этаптары, анын натыйжалары жана статистикалык маалыматтар камтылган.

Ар бир бап жыйынтыкталып, корутунду чыгарылган.

Изилдөөнүн соңу жалпы жыйынтык жана сунуштар менен тыянакталган.

Колдонулган адабияттардын тизмеси берилген.

Албетте, ар кандай иште мүчүлүштүктөр болот. Менин баамымда алар төмөнкүлөр:

1) айтылган ойду кайталоолорго жол берилген, мисалы, компетенттүүлүк, менимче, көп колдонулган;

2) баптардын көлөмдөрү да ар түрдүү, алсак, 2-бап башка баптарга салыштырмалуу – көлөмү кыска;

3) иште тексттерге көп орун берилип калгандай;

4) орфографиялык, пунктуациялык жана стилистикалык каталарга жол берилген.

Ошентсе да, бул айтылган кемчиликтер диссертациянын жалпы мазмунуна олуттуу доо кетире албайт. Изилдөө аягына чейин тыкан иштелип чыккан. Диссертация учурдун талабына шайкеш, Изилдөөчү Акматова Чынара Асановна “Башталгыч класстардын “Адабий окуу” предметиндеги ырларды компетенттүүлүккө негиздеп окутуунун методикасы” 13.00.02 – окутуу жана тарбиялоонун теориясы менен методикасы (кыргыз адабияты) деген темадагы изилдөөсү педагогикалык илимдердин кандидаты окумуштуулук даражасын ыйгарууга татыктуу.

Мен ишти кабыл алууга жана коргоого алып чыгууга сунуштаймын

Бүтүм ээси:

Бүтүм ээси

п.и.д., доцент Үкүева Б.К.

Профессор Б.К. Үкүевадын кол тамгасын тастыктаймын.

Окумуштуу катчы:

[Handwritten signature]

Асанбекова Ж.Ж.

*Дата поступления
заклада в ДС 13.20.623
15.11.2021
ф.кар. О. Осмурбаева*

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ИСМДІ БЕРУУ ЖАНА БИЛИМ АЛМУУ ИШТЕРИНИН МИНИСТРЛИГИ
КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ И. АРАБАЕВ
КОЛ ТАМГАСЫН ТАСТЫКТАЙМЫН
СЕРИЯ ЗАПЕРЯЮ *[Signature]*